

**บทบาททางวัฒนธรรมของตำนานเทพญี่ปุ่นในปัจจุบัน:
ระหว่างความหลากหลายกับความเป็นหนึ่งเดียว**
Cultural Roles of Today's Japanese Myths : Variety & Unity

ภัทรীর พัทฒนกุล

บทคัดย่อ

นิฮอนชินวะ (Nihonshinwa) คือตำนานเทพของญี่ปุ่นที่เดิมเป็นตำนานพื้นบ้านโบราณของท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศญี่ปุ่นก่อนการสร้างอาณาจักรยะมะโตะ (ศูนย์กลางอยู่ที่เมืองนาระในปัจจุบัน) ในปลายศตวรรษที่ 3 ตำนานเทพญี่ปุ่นถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในภาคแรกของวรรณกรรมชิ้นแรกของญี่ปุ่นคือ *โคะจิกิ* (Kojiki, ค.ศ. 712) และภาคแรกของตำราประวัติศาสตร์ชุดแรกของญี่ปุ่นคือ *นิฮอนโอะกิ* (Nihonshoki, ค.ศ. 720) ในตำนานกล่าวถึงที่มาของสรรพสิ่ง กำเนิดดวงเทพ กำเนิดดินแดน และยังเล่าว่าจักรพรรดิญี่ปุ่นสืบเชื้อสายมาจากสุริยเทพเป็นราชวงศ์เดียวมาตลอด มีอำนาจชอบธรรมในการปกครองประเทศ ตำนานเทพญี่ปุ่นถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ในการปลุกใจประชาชนให้รักชาติและพร้อมสู้เพื่อจักรพรรดิ ทำให้ภาพลักษณ์ที่คนทั่วไปมีต่อ *โคะจิกิ* และ *นิฮอนโอะกิ* เป็นแง่ลบหลังสงครามเมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ตำนานเทพถูกเขียนใหม่ในหลากหลายรูปแบบ เป็นวรรณกรรมสมัยใหม่อ่านง่าย การ์ตูน หนังสือภาพ ผู้คนเริ่มให้ความสนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และที่มาของวัฒนธรรมต่างๆ ปี 2012 มีการจัดงานเฉลิมฉลอง *โคะจิกิ* ครบรอบ 1300 ปี กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในแหล่งที่มีระบุในตำนานเทพยังทำให้การอ่านใหม่แพร่หลายมากขึ้น บทความนี้เขียนขึ้นจากการลงพื้นที่วิจัยการเผยแพร่ตำนานเทพญี่ปุ่นโดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับ *โคะจิกิ* ในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลกิจกรรมที่เกี่ยวกับตำนานเทพของทั้งภาครัฐและเอกชนในจังหวัดโตเกียว มิยะนะทะโตะริ นาระ และมิยะสะกิ เพื่อนำเสนอว่าตำนานเทพญี่ปุ่นเป็นสื่อที่ใช้สืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีความหลากหลายจากรุ่นสู่รุ่นปลูกฝังสำนึกในความเป็นชาวญี่ปุ่นที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน อีกทั้งเรื่องเล่าแต่ละตอนในตำนานยังสร้างความหมายให้คนญี่ปุ่นรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่น กระแสความนิยมตำนานเทพญี่ปุ่นปัจจุบันสะท้อนการยอมรับความหลากหลายของเรื่องเล่าจากท้องถิ่นที่รวมในวรรณกรรมเรื่อง *โคะจิกิ* ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความ เป็นหนึ่งเดียวของชาวญี่ปุ่น

บทความฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยในโครงการ the Japan Foundation Short-term Fellowship Program for 2013-2014 ซึ่งผู้วิจัยได้รับทุนไปศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่นระหว่างตุลาคมถึงพฤศจิกายน 2556

คำสำคัญ : ตำนานเทพญี่ปุ่น, *โคะจิกิ*, บทบาททางวัฒนธรรม, ความหลากหลาย

Abstract

Japanese Myth (Nihonshinwa) was compiled from different regions' fables that had been told since the distant past. Japanese Myth was found in the first part of "Kojiki" (712 A.D.) which was recorded as the first Japanese written literature, and the first part of "Nihonshoki" (720 A.D) which was the first history textbook of Japan. The stories in Japanese Myth are about the origin of all things, the birth of deities, the beginning of the lands. They also tell that the Japanese emperors are the descendants of the Sun Goddess, and have absolute power and authority to rule the country. Japanese Myth was used for political purpose by the pre-war government to persuade people to become patriotic and devote themselves to the Emperor. Then, the image of Kojiki and Nihonshoki became the pictures of the dark period of war. In the 21st century, Japanese Myth has been rewritten in a variety of different literary works, such as easy-to-read modern pocket books, cartoons and picture books. The stories of history and the origins of Japan are very much live issues. Kojiki's 1300 year anniversary events that were held in 2012 also have had the effect of increasing the popularity of Japanese Myth tourism activities. This paper is to present that Japanese Myth today is the media for passing the various traditions down from generation to generation. It makes people feel conscious that they are Japanese and that they share mutual history. The stories in the myth composed the meaning of local land, and are the bond between people and the region. "Kojiki boom" in these days reflected the acceptance of the variety of many local myths which were compiled in Kojiki, affected unity of Japanese people.

This paper is part of my research on the Japan Foundation Short-term Fellowship Program for 2013-2014, based on the field research in Tokyo, Shimane, Tottori, Nara and Miyazaki.

Keywords: Japanese Myth, Kojiki, cultural function, variety

บทนำ

ตำนานเทพญี่ปุ่น (Nihonshinwa) ปรากฏในภาคแรกของโคะจิกิ (Kojiki) วรรณคดีโบราณคลาสสิกที่เป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรกและเป็นวรรณกรรมกระแสหลักของญี่ปุ่นตามคำนำ (Jo) กล่าวไว้ว่า โคะจิกิ เรียบเรียงสำเร็จในค.ศ. 712 ด้วยพระราชดำริของจักรพรรดิเท็มมุ (Tenmu Tennou, องค์ที่ 40) โดยนักเล่าเรื่องชื่อ ฮิเอะตะโนะอะระ (Hiedanoare) จัดจำเรื่องราวที่คนในท้องถิ่นต่างๆ เล่าขานกันมาถ่ายทอดตำนานเทพเป็นคำพูด ส่วนเสนาบดีชื่อโอโนะยะซุมะโระ (Onoyasumaro) เป็นผู้บันทึกเรื่องเล่าเหล่านั้นไว้เป็นอักษรงานเขียนอีกชิ้นหนึ่งที่มีการระบุถึงตำนานเทพที่คล้ายคลึงกันคือ นิฮอนโอะกิ (Nihonshoki) กล่าวกันว่าเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์แห่งชาติญี่ปุ่นเล่มแรก(สำเร็จเมื่อค.ศ.720)และเป็นหนึ่งในตำราประวัติศาสตร์แห่งชาติทั้งหมดของญี่ปุ่น

(Rikkokushi)¹ มะซะอะกิ (Masaaki. 1994) นักวิจัยผู้เชี่ยวชาญด้านตำนานเทพและมีผลงานวิชาการกว่า 30 เล่ม กล่าวว่า “เมื่อกล่าวถึงคำว่า ตำนานเทพญี่ปุ่น คนส่วนใหญ่จะนึกถึงตำนานเทพที่เป็นลายลักษณ์อักษรกระแสหลักของญี่ปุ่นคือ โคะจิกิ และนิฮนโอะกะกิ หรือที่รวมเรียกว่า กิกิฉินวะ (Kikishinwa) ซึ่งเรียบเรียงไว้ในศตวรรษที่ 8 แต่ยังมีตำนานมุขปาฐะอื่นๆ ของญี่ปุ่นอีกมากมาย ตำนานวีรบุรุษวีรสตรีของท้องถิ่นและนิทานพื้นบ้านที่เล่าสืบต่อกันมาปากต่อปากก็จัดว่าเป็นตำนานเทพซึ่งควรค่าในการศึกษาเช่นกัน”² บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยตำนานเทพญี่ปุ่นที่ปรากฏในภาคแรกของวรรณกรรมเรื่อง *โคะจิกิ* เป็นหลัก³ “ตำนานเทพญี่ปุ่น” ที่ระบุในบทความนี้จะหมายถึงตำนานเทพที่เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งหมายถึงตำนานเทพใน *โคะจิกิ* และ *นิฮนโอะกะกิ* เท่านั้น

ตำนานเทพเล่าถึงกำเนิดสรรพสิ่งในโลกที่มาของพิธีกรรมเกี่ยวกับการบวงสรวงบูชาเทพ และระบุถึงแนวคิดและชนบประเพณีของชาวญี่ปุ่นโบราณซึ่งเป็นรากฐานสืบทอดมาเป็นเอกลักษณ์ของสังคมญี่ปุ่นในปัจจุบันนี้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และเป็นที่ยุติกันดีในประเทศญี่ปุ่น ตำนานเทพญี่ปุ่นถูกนำมาศึกษาและเขียนใหม่อยู่เสมอ เริ่มจากตำราการอ่าน *โคะจิกิ* ที่ชื่อ *โคะจิกิเด็น* (Kojikiden) ผลงานของ โมะโตะโอะริ โนะริเนงะ (Motoori Norinaga 1730-1801) เขาใช้เวลาเขียนตั้งแต่ปี ค.ศ.1763-1798 มีทั้งหมด 44 เล่ม ตำรานี้ทำให้ตำนานเทพญี่ปุ่นถูกตีความและอ่านใหม่ต่อเนื่องต่อมาในแวดวงวิชาการ

ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง เกิดการรณรงค์แนวคิดรักชาติและนิยมทหาร รัฐบาลมีนโยบายปลูกใจเยาวชนผ่านทางหนังสือเรียน ด้วยการสนับสนุนงบประมาณและตรวจพิจารณาโดยรัฐเอง เรียกว่า “โคะกุเตะอิกะวะกะโอะกะ” (*State Textbooks*) พิมพ์ใช้ตั้งแต่ปี 1904 ถึงสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดในปี 1945 มีการแก้ไขปรับปรุง 5 ครั้ง มะยุมิ (Mayumi. 2001) เขียนไว้ในวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาของ เรื่อง “การนำ *โคะจิกิ* มาเป็นสื่อการสอนในหนังสือเรียนระดับประถมศึกษาช่วงสงครามในสมัยโชวะ”⁴ว่า *โคะจิกิ* ในหนังสือเรียนฉบับปรับปรุงครั้งที่ 4-5 นั้นสอดแทรกแนวคิดที่ว่าเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์คือยังปกครองประเทศญี่ปุ่นอยู่ *โคะจิกิ* ได้รับการคัดสรรให้เป็นสื่อการสอนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาในสมัยโชวะ (1926-1989) ซึ่งเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เพราะมีเนื้อหาตำนานเทพที่เชื่อมโยงต่อจักรพรรดิและเรื่องของวีรบุรุษ อาทิจักร

¹Rikkokushi 六国史 หนังสือบันทึกเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่เรียบเรียงในสมัยนาระและเฮอัน 6 ชุด ซึ่งได้รับการคัดสรรให้เป็นตำราประวัติศาสตร์แห่งชาติ ได้แก่ Nihon shoki (日本書紀), Shokunihongi (続日本紀), Nihonkouki (日本後紀), ShokuNihonkouki (本後紀), Nihon Montokutennoujitsuroku (日本文徳天皇実録), Nihon Sandaijitsuroku (日本三代実録)

² 上田正昭(1994)『日本の神話を考える』小学館、2001 第3刷

³สืบเนื่องจากวิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต “แม่ในตำนานเทพที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง *โคะจิกิ* และ *นิฮนโอะกะกิ*” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552) และวิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตเรื่อง “*โคะจิกิ*: จากตำนานเทพสู่หนังสือเรียนและวรรณกรรมสำหรับเด็ก” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อยู่ระหว่างการศึกษา) ของผู้วิจัย

⁴ 棚田真由美『昭和戦期小学校国定教科書における『古事記』の教材化に関する考察』広島大学大学院 (2001)
[http://ci.nii.ac.jp/els/110006283310.pdf?id=ART0008301939&type=pdf&lang=jp&host=cinii&order_no=&ppv_type=0&lang_sw=&no=1283807550&cp=\(1 Dec 2013\)](http://ci.nii.ac.jp/els/110006283310.pdf?id=ART0008301939&type=pdf&lang=jp&host=cinii&order_no=&ppv_type=0&lang_sw=&no=1283807550&cp=(1 Dec 2013))

พรตจิมุ (Jimmutenou) ยะมะโตะ ทะเกะรุ (Yamato Takeru เป็นต้น” การใช้หนังสือเรียนสร้างแนวคิด ภูมิใจในประเทศของตนซึ่งมีจักรพรรดิเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดของรัฐนี้นับว่าประสบความสำเร็จในการสร้างความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ โดยมีการนำตำนานเทพใน *โคะจิกิ* มาเป็นเครื่องมือปลูกฝังจิตสำนึกรักชาติ การเทิดทูนระบบจักรพรรดิและนิยมทหารแก่เยาวชน

ประเทศญี่ปุ่นตกเป็นผู้แพ้ในหลังสงครามจักรพรรดิและรัฐบาลนิยมทหารถูกประณามว่านำประเทศเข้าสู่ สงครามความนับถือเลื่อมใสพระราชวงศ์ที่ประชาชนเคยมีเมื่อสมัยก่อนสงครามเจ็องลง สหรัฐอเมริกาเข้ามา ควบคุมการบริหารประเทศ มีการจัดตั้งคณะทำงานจัดการการศึกษาซึ่งต้องการกำจัดระบบการปลูกใจเยาวชน เพื่อป้องกันไม่ให้ญี่ปุ่นคิดก่อสงคราม C.I.E (the Civil Information and Education Section) เป็นองค์กรที่ถูก ตั้งขึ้นภายใต้ GHQ (board of the General Headquarters of Allied Forces) เนื้อหาในหนังสือเรียนที่สื่อถึง ความรักชาติ แนวคิดยกย่องการทหารและจักรพรรดิ รวมทั้งตำนานเทพที่เกี่ยวกับสุริยเทพผู้เป็นบรรพสตรีของ ราชวงศ์จักรพรรดิญี่ปุ่นชื่อเทพอะมะเตะระซุ (Amaterasu) และจักรพรรดิองค์แรกของญี่ปุ่นที่สืบทอดเชื้อสาย มาจากเทพอะมะเตะระซุชื่อจักรพรรดิจิมมูกถูกกำจัดออกจากหนังสือเรียนยุคหลังสงคราม ภาพลักษณ์ของตำนาน เทพใน *โคะจิกิ* และ *นิฮนโอะกิ* ถูกมองเป็นแง่ลบเพราะเชื่อมโยงให้ระลึกถึงจักรพรรดิและความเจ็บปวดของ สงครามโลกครั้งที่สอง

ในปัจจุบันนักวิจัยหลายคนได้นำ *โคะจิกิ* มาเขียนเล่าให้เข้าใจง่ายขึ้น หนังสือเกี่ยวกับโคะจิกิสำหรับนักอ่าน ทั่วไปที่นิยมมากที่สุดคือ “โคะจิกิฉบับภาษาพูด” (Kougoyakukojiki, Bungeishunjuu 2002) ของนักวิชาการ วรรณคดีโบราณชื่อ มิอูระ ซุกะยุกิ (Miura Sukeyuki) ซึ่งใช้ภาษาที่ชายชราพูดเล่าเรื่อง *โคะจิกิ* ใหม่ให้อ่าน สนุกได้อรรถรสเหมือนฟังจากปากนักเล่าเรื่อง โดยคงเนื้อหาเหมือนวรรณกรรมต้นฉบับ วางจำหน่ายติดอันดับ เบสต์เซลเลอร์ของญี่ปุ่นในปี 2002 และมีการตีพิมพ์เป็นครั้งที่ 22 ในปี 2006 กล่าวกันว่าโคะจิกิฉบับนี้จุด ประกายให้เกิดกระแสนิยมโคะจิกิยุคใหม่ นอกจากนั้นยังมีหนังสืออ่านง่ายเช่น “โคะจิกิแสนสนุก” (TanoshiiKojiki, Kadogawa 2003) เขียนโดยอะโตะทะ ทะกะชิ (Atouda Takashi) ซึ่งได้รับความนิยมจน สำนักพิมพ์เริ่มจำหน่ายเป็นอีบุ๊กในปี 2013” อ่านโคะจิกิให้เข้าใจง่ายจนรู้สึกสนุก” (Omoshir oihodo wakarukojiki 2006) เขียนโดย โยะมิตะ อะทซุฮิโกะ (Yoshida Atsuhiko) ฯลฯ ข้อมูลจากห้องสมุดแห่งกรุงโตเกียว (Tokyo Metropolitan Library) ระบุว่าปี 2002-2012 ห้องสมุดได้คัดเลือกหนังสือที่เกี่ยวกับตำนานเทพเข้ามา ให้บริการประชาชนทั่วไปถึง 181 เรื่องตำนานเทพในปัจจุบันนำเสนอในรูปแบบและเนื้อหาที่เข้าใจง่าย มีความ ทันสมัยและเข้าถึงบุคคลทุกกลุ่ม ทุกระดับชั้นการศึกษา ไม่ใช่แต่เพียงเพื่อให้นักวิชาการหรือนักวรรณคดีที่ ศึกษาภาษาญี่ปุ่นโบราณอ่านอีกต่อไป การนำ *โคะจิกิ* มาเล่าใหม่แสดงให้เห็นถึงความพยายามของนักวิจัย ทั้งด้านวรรณคดี ประวัติศาสตร์และคติชนวิทยาส่วนหนึ่ง ที่ได้ถ่ายทอดให้คนทั่วไปอ่านตำนานเทพง่ายและสนุก ทำให้กระแสนิยมสนใจตำนานและวรรณคดีโบราณเป็นที่นิยมขึ้น

นอกจากตำนานเทพถูกถ่ายทอดเป็นวรรณกรรม *โคะจิกิ* ฉบับสมัยใหม่ที่หลากหลายแล้ว เทพในตำนานยังมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและวัฒนธรรมในสังคมเกษตรกรรมโบราณ ความเชื่อในศาสนาชินโต (ชินโต หมายถึง “วิถีแห่งเทพ”⁵) และพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับเทพในการดำรงชีวิตของชาวญี่ปุ่นอาทิ การจัดเครื่องบวงสรวง เทพยคาในแต่ละฤดู ความเชื่อในการคลอดบุตร การนมัสการศาลเจ้าชินโตเพื่อขอพรในวันสำคัญต่างๆ พิธีศพ เป็นต้น ตำนานเทพจึงมีบทบาทในการถ่ายทอดเรื่องเล่าในอดีต วัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติรอบตัว แนวคิดที่ชาวญี่ปุ่นโบราณเคยศรัทธาสู่ชาวญี่ปุ่นรุ่นใหม่

ที่มาของตำนานเทพญี่ปุ่น

เมื่อประมาณศตวรรษที่ 6-7 หรือช่วงก่อนการเรียบเรียงวรรณกรรมเรื่อง *โคะจิกิ* นั้น ประเทศญี่ปุ่นแบ่งออกเป็นหลายบ้านเมือง มีการทำสงครามช่วงชิงอำนาจ ราชวงศ์ยะมะโตะ (Yamato) สามารถปราบเมืองอื่น จนก่อตั้งรัฐบาลกลางปกครองอาณาจักรยะมะโตะซึ่งครอบคลุมพื้นที่ทางตะวันออกส่วนใหญ่ของประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบันได้ปี 645 เกิดปฏิวัติรัฐประหาร เรียกว่า “การปฏิรูปทะเอะกะ” (Taika no kaishin) เริ่มการปกครองประเทศแบบรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ระหว่างนั้นความตึงเครียดระหว่างอาณาจักรยะมะโตะกับคาบสมุทรเกาหลีทวีความรุนแรงขึ้น ปี 672 เกิดสงครามแย่งชิงราชสมบัติจากจักรพรรดิเท็นจิ(Tenji Tennou, องค์ที่ 38) เรียกว่า “จินชินโนะรัน” (Jinshin no ran) ทำให้อำนาจการปกครองประเทศตกเป็นของจักรพรรดิเท็มมุในสมัยของจักรพรรดิมมมุ(Mommu Tennou, องค์ที่ 42) ประเทศเริ่มเป็นปึกแผ่นมั่นคง และมีการกำหนดกฎหมาย “ทะฮิโฮริทซุระเออิ” (Taihou Ritsurei, 701) แบ่งขอบเขตการปกครองเป็น 7 ภาค มีศูนย์กลางที่ราชสำนักเฮอิโจเกียว (Heijoukyou) หรือจังหวัดนาระในปัจจุบัน ทำให้รูปแบบการปกครองแบบรัฐบาลกลางที่มีจักรพรรดิเป็นองค์ประมุขชัดเจนขึ้น

คำนำของ *โคะจิกิ* กล่าวว่า “จักรพรรดิเท็มมุทรงมีดำริว่าตำราประวัติศาสตร์จะเป็นพื้นฐานในการปกครองแบบจักรพรรดิเป็นประมุข ทำให้บ้านเมืองมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ตำนานเทพจึงถูกเรียบเรียงขึ้นเพื่อสร้างอุดมการณ์การรวบรวมประเทศเป็นหนึ่งเดียว และจักรพรรดิผู้เป็นทายาทแห่งเทพผู้ครองแผ่นดินแผ่นดินฟ้ามีสิทธิชอบธรรมที่จะครองประเทศญี่ปุ่น” *โคะจิกิ* เป็นวรรณกรรมและ *นิฮอนโตะกิ* เป็นตำราประวัติศาสตร์ที่ถูกเรียบเรียงขึ้นด้วยวัตถุประสงค์หลักที่คล้ายคลึงกัน ต่างกันที่เล่มหนึ่งเพื่อให้คนในชาติยอมรับและมีจิตสำนึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อีกเล่มหนึ่งเพื่อเผยแพร่ความเป็นชาติหนึ่งที่มีรากฐานมั่นคงสู่สายตาวาต่างชาติ ตำนานเทพในวรรณกรรมทั้งสองมีความสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติต่างๆ ของญี่ปุ่นสมัยโบราณ การขยายอำนาจการปกครองของจักรพรรดิโดยรวบรวมหลายดินแดนให้เป็นหนึ่งเดียวเพื่อความสงบสุขของปวงชน อีกทั้งยังระบุรายละเอียดเกี่ยวกับความเชื่อและวัฒนธรรมของชนเผ่าอิลูโมะและฮะยะโตะ นับว่าเป็นการให้ความสำคัญต่อชนเผ่าอื่นนอกเหนือจากชนเผ่าของจักรพรรดิผู้ปกครองประเทศด้วย

⁵Shin (神) หมายถึงเทพเจ้า Tou(道) หมายถึงหนทางหรือวิถี

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ควบคู่ไปกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย และความก้าวหน้าในการหาข้อมูลใหม่ๆ เช่นการค้นพบสุสานฝังศพของ โอนะยะซุมะโระ บุคคลสำคัญในการเรียบเรียง *โคะจิกิ* และ *นิฮนโอะกิ* ในปี 1979 ลบข้อสงสัยว่างานเขียนทั้งสองถูกเขียนขึ้นในศตวรรษที่ 8 จริงหรือไม่ไปได้ หรือการขุดโบราณสถานศาลเจ้าอิสุโมะ (Izumo Taisha) ซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับตำนานเทพใน *โคะจิกิ* พบฐานเสาไม้ขนาดใหญ่รูปทรงกลมสามต้นติดกัน ทำให้คะแนนความสูงตระหง่านของศาลเจ้าที่มีมาแต่เดิมได้

ความตอนหนึ่งในหนังสือ “ต้นกำเนิดโคะจิกิ” ของ ทะกะกะมิ (Takashi, 2006) กล่าวว่า “ใน *โคะจิกิ* และ *นิฮนโอะกิ* ไม่มีการระบุถึงตำนานของเผ่าพันธุ์อื่นๆที่พ่ายแพ้ต่อชนชาติของจักรพรรดิเลย นอกจากตำนานเทพ *อิสุโมะ* (Izumo Shinwa) และตำนานเทพ *ฮะยะโตะ* (Hayato Shinwa) อิสุโมะเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ในบริเวณริมฝั่งทะเลญี่ปุ่นก่อนที่เผ่ายะมะโตะจะโจมตีจนครองดินแดนได้ ใน *นิฮนโอะกิ* ก็ได้กล่าวถึงตำนานการยกเมืองซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของอำนาจในการปกครองได้อย่างชัดเจน ประวัติศาสตร์ดั้งเดิมและพิธีกรรมบูชาเทพเจ้าตามความเชื่อของอิสุโมะมีบทบาทอยู่ไม่น้อย ส่วนเผ่า *ฮะยะโตะ* นั้นเป็นชนเผ่าที่สร้างความวุ่นวายหลายครั้งแก่รัฐบาลกลางจนถึงช่วงต้นค.ศ.700 *โคะจิกิ* มีฉากการสู้รบระหว่างพี่น้องในตำนาน *เฮียนดินแดนแห่งท้องทะเล* มีการระบุไว้อย่างชัดเจนว่าพี่ชายชื่อเทพ *โฮะเดะริ* (Hoderi) ผู้พ่ายแพ้ นั้นเป็นบรรพบุรุษของเผ่า *ฮะยะโตะ* แม้จะไม่ได้เป็นชนเผ่าผู้ครองแผ่นดินแต่ก็มีความสัมพันธ์กับราชวงศ์จักรพรรดิ”⁶

ตำนานเทพแห่งเมืองอิสุโมะ เป็นเรื่องเล่าโบราณของเมืองอิสุโมะ (Izumo) ปัจจุบันคือจังหวัดชิมะเนะ (Shimane) เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ ทำการเกษตรเป็นหลัก ตำนานเทพใน *โคะจิกิ* มีเนื้อหาของตำนานเทพอิสุโมะนี้อยู่มาก คือมีตัวละครที่โดดเด่นคือเทพ *ซุซะโนะโอะ* (Susano) ผู้ค้นพบดินแดนและสร้างเมืองอิสุโมะ และเทพ *โอกุโนะชิ* (Ookuninushi) ซึ่งเป็นวีรบุรุษองค์หนึ่งใน *โคะจิกิ* ด้วย ฉากที่เทพหลักสององค์นี้มีบทบาทปรากฏใน *โคะจิกิ* ถึง 1 ใน 3 ของภาคแรกหรือที่เรียกว่ายุคแห่งเทพ (Kamiyo) ทะกะกะมิ (Takeshi, 1976) วิจัยในหนังสือ “ตำนานเทพอิสุโมะ” สรุปความตอนหนึ่งได้ว่า “หากวิเคราะห์จาก *โคะจิกิ* จะเห็นว่า เทพแห่งเมืองอิสุโมะมักจะมีลักษณะเป็นเทพแห่งเกษตรกรรม มีชื่อแสดงถึง น้ำ ดิน ฯลฯ แต่เทพสวรรค์ซึ่งเป็นเทพแห่งดินแดน *ทะกะอะมะโนะฮะระ* (Takaamanohara) ส่วนใหญ่เป็นเทพที่มีความสามารถทางการสงคราม การปะทะกันระหว่างเทพฝ่ายอิสุโมะกับฝ่ายเทพสวรรค์สะท้อนสภาพความเป็นจริงทางการเมืองที่อยู่เบื้องหลังตำนานเทพทั้งเทพที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และเทพสวรรค์ซึ่งเป็นฝ่ายมีอำนาจครองเมือง ต่างได้รับการศรัทธาและสักการะอยู่จนถึงทุกวันนี้”⁷ จะเห็นได้ว่า ตำนานเทพโดยเฉพาะในวรรณกรรมเรื่อง *โคะจิกิ* นั้นพยายามแสดงเจตนารมณ์ในการเรียบเรียงให้เห็นว่า แม้ว่าบ้านเมืองจะตกอยู่ในอำนาจของเทพผู้เป็นทายาทของสุริยเทพซึ่งเป็นเทพสวรรค์ หรืออาจเปรียบได้กับราชวงศ์แห่งยะมะโตะ แต่การทำสงครามเพื่อรวบรวมชนเผ่าต่างๆ ให้

6 工藤隆 (2006) 『古事記の起源』 中央公論新社、pp. 54-55

7 松前健 (1976) 『出雲神話』 講談社、pp. 12-16

เป็นประเทศหนึ่งเดียวกันนั้นเป็นสิ่งถูกต้อง ในตำนานที่ระบุถึงการยินยอมยกเมืองให้อีกฝ่ายหนึ่งแต่โดยดีของ เทพโอคุนิโนมิ เป็นการสื่อความหมายในแง่ความปรองดอง ไม่ใช่เพียงเรื่องของชัยชนะหรือพ่ายแพ้ ตำนาน เทพยังได้รับการถ่ายทอดต่อมา ไม่ว่าจะเป็นเทพแห่งดินแดนใด ล้วนมีวีรกรรมอันน่ายกย่อง หรือเป็นเทพที่ สถิตในธรรมชาติเพื่อคุ้มครองดูแลมนุษย์ให้มีความสุขสงบ หรือเป็นเทพผู้สืบทอดวัฒนธรรม ชาวญี่ปุ่นปัจจุบัน ยังมีประเพณีบูชาเทพตามศาลเจ้าต่างๆ มีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเทพเจ้าและวิญญาณ รวมทั้งความเชื่อในศาสนา ชินโต ซึ่งล้วนเป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมจากตำนานเทพทั้งสิ้น

จากการสัมภาษณ์มิอูระ ซุเกะยุกิ(Miura Sukeyuki)⁸(ภาพประกอบ 1) ในฐานะประธานคณะกรรมการผู้ จัดงานบรรยายพิเศษในโครงการบริการวิชาการสำหรับบุคคลภายนอกจัดโดยคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ริชิโอมร่วมกับเขตฉินะกะวะ หัวข้อ “โลกแห่งตำนานเทพเปล่งเสียงสะท้อนซึ่งกันและกัน - โคะจิกิ หมูเกาะ ญี่ปุ่นและเอเชีย”⁹ ในทุกคืนวันพุธระหว่างวันที่ 2-30 ตุลาคม 2013 สรุปได้ว่า การจัดงานบรรยายเพื่อเผยแพร่ ความรู้สู่ชุมชนของคณะฯ นี้เป็นครั้งที่ 2 มีผู้สมัครเข้าร่วมมากกว่าที่คาดไว้ คือประมาณ 450-470 คนทั้ง 5 ครั้ง ทั้งนักวิชาการ นักศึกษา และบุคคลทั่วไป อาจเนื่องจากมิอูระได้บรรยายพิเศษในรายการสารคดีของสถานีโทรทัศน์ NHK “วรรณกรรมลือชื่อใน 100 นาที ตอน โคะจิกิ- ประวัติศาสตร์ไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียว”¹⁰ เมื่อเดือน กันยายน 2013 ทำให้มีผู้ชมที่สนใจติดตามมาฟังบรรยายนี้จำนวนมาก ชาวญี่ปุ่นที่ให้ความสนใจ โคะจิกิ ส่วน ใหญ่กล่าวว่าอยากรู้ที่มาของชาวญี่ปุ่น สนใจประวัติศาสตร์ เพื่อศึกษาอัตลักษณ์หรือความเป็นญี่ปุ่นในปัจจุบัน สิ่งที่มีมิอูระอยากให้คนทั่วไปรับรู้คือ ความหลากหลายของเรื่องเล่า ตำนานโบราณ ที่มีการถ่ายทอดต่อมาจาก ภายในและภายนอกเกาะญี่ปุ่น มีการผสมผสานรวมเป็นวรรณกรรมชิ้นหนึ่งคือ โคะจิกิ แต่ไม่ได้หมายความว่า คนญี่ปุ่นจะมีประวัติศาสตร์ชาติของตัวเองเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น โคะจิกิ ไม่ใช่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ แต่ เป็นเรื่องเล่า (monogatari) ที่มีความหลากหลาย

ความสัมพันธ์ของตำนานเทพกับท้องถิ่น

ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าของชาวญี่ปุ่นเห็นได้จากการเดินทางไปนมัสการศาลเจ้าชินโต (Jinja 神社 = เทพเจ้า 社 = สถานที่สถิต) และพิธีกรรมต่างๆ ที่ชาวญี่ปุ่นยังคงปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน อาทิ การจัดเครื่องบูชา เทพเจ้าในบ้าน ที่เรียกว่า “คะมิดะนะ” (kamidana) งานเทศกาลท้องถิ่นต่างๆ เป็นต้นเชื่อกันว่าศาลเจ้าชินโต เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เทพผู้มีความสำคัญประจำแต่ละท้องถิ่นสถิตอยู่หน้าทางเข้าศาลเจ้าจะมีเสาสีแดงลักษณะ คล้ายประตูเรียกว่า “โทะริอิ” (torii) ถือว่าเมื่อผ่านเสานี้ไปแล้วเป็นดินแดนที่สถิตของเทพเจ้า ก่อนผ่านเข้าไป ต้องล้างมือและปากซึ่ง

⁸นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญวรรณคดีโบราณและตำนานเทพญี่ปุ่น มีผลงานทั้งทางวิชาการและหนังสือสำหรับบุคคลทั่วไปในหัวข้อ “โคะจิกิ” มากมาย งานเขียนที่สร้างชื่อเสียงเป็นอย่างยิ่งคือ “โคะจิกิ ฉบับภาษาพูด” (Kougoyakukojiki, Bungeishunjuu 2002)

⁹平成 25 年度 立正大学文学部公開講座 (品川区共催) 『響き合う神話世界—古事記、そして列島とアジア』 2013 年 10 月 2 日～30 日 (全 5 回)

¹⁰NHK 「100 分 de 名著 古事記 歴史は一つではない」 2013 年 9 月水曜日 11:00-11:25

เป็นพิธีกรรมหนึ่งของการชำระล้างเพื่อให้ร่างกายบริสุทธิ์ก่อนพบเทพเจ้า ผู้คนเดินทางไปนมัสการเทพที่ตนนับถือได้ตลอดทั้งปี ศาลเจ้ายังใช้ประกอบพิธีสำคัญเช่น งานแต่งงาน งานฉลองเด็กอายุครบ 3-5-7 ปี พิธีบัตริ่งควาน หรือเพียงการเดินทางมาขอพรเพื่อความมีสิริมงคลก่อนกิจกรรมสำคัญในชีวิตเช่นการสอบเข้ามหาวิทยาลัยหรือเดินทางไกล พิธีทางศาสนาหรืองานเทศกาล การแสดงถวายเทพที่จัดประจำนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่สืบทอดมายาวนาน

ตำนานเทพที่ โคะจิกิ รวบรวมไว้ เป็นเหมือนนิทานพื้นบ้านที่เล่าขานกันมานานในแต่ละท้องถิ่น บรรดาเทพที่ตามตำนานสร้างสรรค์ให้มีบทบาทน่าประทับใจนั้นล้วนสถิตอยู่ในศาลเจ้าและเป็นที่เคารพสักการะมายาวนาน ก้อนหินและต้นไม้ที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์จะถูกนำมาคล้องเชือกยันต์และนมัสการ ชาวญี่ปุ่นในปัจจุบันยังเชื่อว่ามี “แหล่งกำเนิดพลัง” (power spot) ตามธรรมชาติ จะพบผู้คนที่สัมผัสต้นไม้เก่าแก่ ภูเขาหินใหญ่รูปร่างแปลก หรือแบมือไปทางปากถ้าที่เชื่อว่ามีเทพสถิตอยู่เพื่อรับพลังงานเข้าสู่ตัว ตำนานเทพได้เล่าเรื่องราวให้มีความสำคัญกับธรรมชาติอันน่าพิศวง สร้างความผูกพันให้ผู้คนรู้สึกกับท้องถิ่นของตน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับชนบททะเละโมะริ อะกิโนะริ (TakamoriAinori) วิเคราะห์ความนิยม power spot ในปัจจุบันไว้ว่า “เมื่อคนรุ่นใหม่ได้เรียนรัฐธรรมนูญและศาสนาชินโตแล้ว พวกเขาต้องการสัมผัส “ลิ่งศักดิ์สิทธิ์” ที่อยู่เหนือเหตุผลทั้งปวง นอกจากนั้นยังมีสถิตินที่เดินทางไปนมัสการศาลเจ้าอิเซะและศาลเจ้าอิสุโมะที่เพิ่มขึ้นอย่างมากตั้งแต่ปี 2010 ต้นไม้โบราณหรือก้อนหินรูปร่างประหลาดที่ถูกบอกว่าเป็นแหล่งกำเนิดพลังมาแต่อดีต จึงเป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการทางจิตใจของคนรุ่นใหม่ได้”¹¹

ปี 2012 เป็นปีครบรอบ 1300 ปีแห่งการเรียบเรียง โคะจิกิ รัฐบาลท้องถิ่นแต่ละจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ปรากฏในตำนานเทพได้จัดสรรงบประมาณเพื่อจัดโครงการประชาสัมพันธ์จังหวัดของตน นิตยสารหลากหลายประเภท ทั้งด้านความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม หรือนิตยสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว ต่างนำเสนอบทความเกี่ยวกับตำนานเทพ เมืองที่มีการระบุใน โคะจิกิ ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอย่างมาก เห็นได้จากการแถลงข่าวของผู้ว่าราชการ 5 จังหวัดได้แก่ จ.นาระ จ.ฟูกุอิ จ.ทตโตะริ จ.มิยะนะะ จ.มิยะสะกิ (Nara, Fukui, Tottori, Shimane, Miyazaki) เพื่อจัดโครงการเฉลิมฉลองในรูปแบบต่างๆ กิจกรรมที่ยิ่งใหญ่และเป็นที่ยุ้จักมากที่สุดคือ Japan Myth Expo in Shimane ของจังหวัดมิยะนะะ ซึ่งเริ่มงานวันที่ 21 กรกฎาคม และปิดงานไปเมื่อวันที่ 11 พ.ย.2012 ด้วยจำนวนผู้เข้าร่วมรวม 729,262 คน¹² สถานที่จัดงานเป็นลานขนาดใหญ่ข้างพิพิธภัณฑิ์โบราณคดีแห่งอิสุโมะ ใกล้ศาลเจ้าอิสุโมะภายในงานมีจัดแสดงแสงสีเสียงเรื่องในตำนานเทพผ่านจอยักษ์ขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศ มีบุรุษขายอาหารและผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของจังหวัด และของที่ระลึกที่ออกแบบพิเศษ

11 中西輝政、高森明勳(2012)『神話がわかれば「日本人」がわかる 古事記は日本を強くする』、徳間書店、pp19-21

12 ข้อมูลจากข่าวในหนังสือพิมพ์ Yomiuri (Shimane) รอบเช้า ลงวันที่ 13 พ.ย.2012 หน้า 29

การแสดงคะงุระ (Kagura 神楽)¹³ สาธิตการทำลูกแก้วมวงตะมะ(Magatama 勾玉)¹⁴ ผู้มาเที่ยวงานทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้รับความบันเทิงและความรู้เกี่ยวกับตำนานรวมทั้งประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วย(ภาพประกอบ 5)

กิจกรรมที่เกี่ยวกับตำนานเทพในจังหวัดมิยะเนะ ได้เน้นความสำคัญของเทพวีรบุรุษที่เป็นที่เคารพนับถือในตำนานเทพอิสุโมะคือ เทพซุซะโนะโอะ หนึ่งในสามเทพผู้ยิ่งใหญ่ซึ่งได้แก่ อะมะเตะระซุ (Amaterasu สุริยเทพ) ทซุกุโยะมิ (Tsukuyomi เทพพระจันทร์) และซุซะโนะโอะ (Susanoo เทพแห่งพายุ) โดยเทพอิสะนะกิให้กำเนิดเทพทั้งสามจากการชำระล้างตาและจุมูกในขณะแข่งค้ำในสระน้ำศักดิ์สิทธิ์หลังจากเดินทางกลับจากดินแดนแห่งความตาย เทพซุซะโนะโอะก่อกวนให้เทพอะมะเตะระซุหลบเข้าถ้ำ จนเดือดร้อนปวงเทพต้องหาวิธีเชิญนางออกมาใหม่ จึงถูกขับไล่ออกจากสวรรค์ ระหว่างเดินทางไปดินแดนเนะโนะกุนิ (Nenokuni) เขาได้ปราบงูยักษ์แปดหัวช่วยสาวงามไว้จากการบูชายักษ์ ตำนานตอนปราบงูยักษ์ (Yamata no orochi) ถูกเล่าต่อมาอย่างแพร่หลายจนเป็นที่รู้จักทั่วประเทศ

เทพวีรบุรุษแห่งอิสุโมะอีกผู้หนึ่งคือ โอคุนิโนมิเป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่ที่ทำให้ดินแดนมนุษย์เป็นปึกแผ่น ภายหลังจากได้ยกดินแดนให้หายาของอะมะเตะระซุปกครอง โดยขอให้สร้างศาลเจ้าสูงเทียมฟ้าให้ตนสถิตชั่ววันรันดร์ เป็นที่มาของศาลเจ้าอิสุโมะ ตำนานเกี่ยวกับเทพโอคุนิโนมิที่เป็นที่รู้จักคือ ตำนานตอนกระต่ายขาวแห่งเมืองอินะบะ (Inaba no shirousagi) เมืองอินะบะเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดทตโตริในปัจจุบัน เรื่องเล่าว่าเมื่อเทพโอคุนิโนมิติดตามพี่ชายทั้งหลายไปสู่ขอหญิงงามแห่งเมืองอินะบะ เขาได้พบกระต่ายถูกถอนขนจนเกลี้ยงร้องคร่ำครวญอยู่ กระต่ายเล่าว่าตนได้ออกอุบายว่าจะนับจำนวนแล้วหลอกปลาลงมาให้เรียงตัวต่อกันเป็นสะพานให้ตนข้ามน้ำ พอถึงฉลามตัวสุดท้ายก็เปลือหลุดปากเยาะเย้ยออกมา ฉลามโกรธจับตนถอนขน พี่ชายของเทพโอคุนิโนมิหลอกให้แช่น้ำทะเลแล้วตากแดด ทำให้แสบร้อนไปทั้งร่าง เทพโอคุนิโนมิจึงให้คำแนะนำว่าให้แช่น้ำจืดและคลุกตัวกับเกสรดอกไม้ กระต่ายช่วยทำนายว่าเจ้าหญิงจะเลือกแต่งงานกับเขา เรื่องราวนี้เป็นนิทานยอดฮิตของญี่ปุ่นที่นิยมเล่าต่อมาถึงปัจจุบันอีกเช่นกัน

จังหวัดนาระและจังหวัดมิยะสะก็ักได้จัดกิจกรรมต่อเนื่องมากมาย ทั้งการจัดทำหนังสือที่ระลึกงานครบรอบการเรียบเรียง โคะจิกิ 1300 ปี การบรรยายพิเศษ แสดงละคร เล่านิทาน งานเทศกาลในศาลเจ้าต่างๆ จังหวัดนาระก่อตั้งหน่วยงานใหม่ชื่อ “กองเสริมสร้างเสน่ห์แห่งเมืองนาระ” (Nara no Miryokusouzouka) ที่เน้นการท่องเที่ยวสถานที่ต่างๆ ที่เกี่ยวพันกับตำนานเทพโคะจิกิ และจัดทำหนังสือเผยแพร่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทางอินเทอร์เน็ต¹⁵ นอกจากนี้เล่าตำนานสำคัญของอาณาจักรยะมะโตะแล้ว ยังยกตัวอย่างบทพูดที่ประทับใจของตัวละครในเรื่อง สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบวรรณกรรมด้วย

¹³การแสดงถวายเทพ ลักษณะคล้ายเซดสิงโตของจีน แต่เป็นละครที่มีคนแสดงประกอบดนตรี จังหวัดสูกุสนาตั้นเต็น มีเรื่องราวเล่าเป็นตอน นิยมเล่นในศาลเจ้าหรือโรงละครคะงุระขนาดเล็ก ตำนานเทพใน โคะจิกิ ที่นำมาเล่นเป็นคะงุระคือตอนเทพอะมะเตะระซุหรือสุริยเทพหลบเข้าถ้ำ และตอนเทพซุซะโนะโอะปราบงูยักษ์แปดหัว

¹⁴ลูกแก้วสีต่างๆ รูปคล้ายมะม่วง ร้อยเป็นสร้อยหรือต่างหูซึ่งเป็นเครื่องประดับโบราณ เชื่อกันว่าเป็นเครื่องประดับประจำตัวของเทพอะมะเตะระซุ สุริยเทพซึ่งมีอำนาจสูงสุดแห่งสวรรค์ เป็นหนึ่งในสามสิ่งศักดิ์สิทธิ์สัญลักษณ์แทนองค์จักรพรรดิ (ประกอบด้วยกระจก ดาบและลูกแก้วมวงตะมะ) ปัจจุบันยังนิยมทำเป็นเครื่องรางของมงคล พกพาเพื่อให้เกิดความสุขความเจริญ

¹⁵ <http://www.pref.nara.jp/miryoku/narakikimanyo/zue-kojiki/>

ข้อความประชาสัมพันธ์จังหวัดมิยะสะกิที่ปรากฏเป็นป้ายหรือแผ่นพับตามที่แตกต่างกัน คือ “มิยะสะกิ แหล่งกำเนิดตำนานเทพ” (Shinwa no furusato, Miyazaki) (ภาพประกอบ 4) จังหวัดมิยะสะกิมีสถานที่ที่อยู่ในตำนานเทพมากมาย อาทิ บ่อน้ำชำระล้างซึ่งเชื่อว่าเทพอัสสะนะกิลงแช่ในน้ำแล้วให้กำเนิดเทพผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสามและหนึ่งในนั้นคือเทพอะมะเตะระซุผู้เป็นบรรพสตรีแห่งราชวงศ์จักรพรรดิ ศาลเจ้าที่สถิตของเทพต่างๆ สถานที่อื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเกาะ ถ้ำหรือก้อนหินศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในตำนานเทพ เป็นต้นตำนานเทพที่สำคัญและมีสถานที่ในตำนานที่เป็นที่รู้จักเช่น ตอนเทพอัสสะนะกิและอัสสะนะมิร่วมกันให้กำเนิดแผ่นดิน ตอนเทพอะมะเตะระซุและเทพซุซะโนะโอะประลองกำลังกันด้วยการใช้เพศของบุตรเป็นเครื่องตัดสิน อะมะเตะระซุให้กำเนิดเทพชายซึ่งเป็นทายาทที่ลงจากสวรรค์มาปกครองดินแดน เรื่องราวความรักของเทพนินิงิ (Ninigi) กับโคะโนะสะนะโนะชะกุยะบิเมะ (Konohananosakuyabime) เทพีโฉมงามที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนด้วยการให้กำเนิดบุตรชายในไฟ และเรื่องการผจญภัยของเทพพี่น้องอุมิซะชิกับยะมะซะชิ (Umisachi-Yamasachi) ตำนานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ภายในจังหวัดล้วนเกี่ยวกับที่มาของสรรพสิ่ง กำเนิดเทพต่างๆ และยังมีศาลเจ้าที่คนทั่วไปนิยมไปสักการะบูชา มาตั้งแต่โบราณ การจัดทัวร์ท่องเที่ยวของจังหวัดได้รับความร่วมมืออย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด ศาลเจ้า บริษัทรถบัส รถไฟ สมาคมไกด์อาสาสมัคร หรือแม้แต่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ประชาชนทั่วไป กิจกรรมร่วมเฉลิมฉลอง โคะจิกิ 1300 ปี จากความสำเร็จซึ่งวัดจากจำนวนนักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในปี 2012 ทำให้กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับตำนานเทพยังมีอยู่อย่างต่อเนื่อง งานเทศกาลประจำปีของศาลเจ้ามิยะสะกิจิงกู (Miyazaki jinguu) ซึ่งเป็นที่สถิตของจักรพรรดิจิมมุ (Jimmu Tennou) ตามตำนานเทพกล่าวว่าเป็นจักรพรรดิองค์แรกของญี่ปุ่น จัดอย่างยิ่งใหญ่เหมือนปกติ แต่เพิ่มการประชาสัมพันธ์โดยเชื่อมโยงกับตำนานเทพโคะจิกิ ทำให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น

การรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นโดยใช้ตำนานเทพเป็นสื่อกลางนี้นับว่าเป็นความพยายามอย่างได้ผลของรัฐบาลท้องถิ่น โดยได้รับความร่วมมืออย่างดีจากธุรกิจเอกชนและประชาชนในพื้นที่การตีพิมพ์ตำนานเทพที่เชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นไกด์บุ๊กแจกโดยจ.นระ การสนับสนุนใช้รถไฟเส้นทางเก่าเพื่อย้อนอดีตเมืองเทพริมทะเลของจ.มิยะสะกิ และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ตำนานเทพยังคงมีต่อไปแม้จะสิ้นสุดปีการเฉลิมฉลองโคะจิกิ 1300 ปีแล้วก็ตาม

ความพยายามลบภาพสงครามจาก โคะจิกิ

ซุเกะยุกิ (Sukeyuki. 2013) กล่าวในรายการสารคดีของสถานีโทรทัศน์ NHK “วรรณกรรมลือชื่อใน 100 นาที ตอน โคะจิกิ- ประวัติศาสตร์ไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียว”¹⁶ ความตอนหนึ่งว่า “ในสมัยสงครามที่รัฐนำโคะจิกิมาใช้ในความหมายทางการเมืองเป็นความคิดที่ผิด โคะจิกิ เล่ากันมาตั้งแต่ก่อนจะมีประเทศญี่ปุ่นเสียอีก เป็นการ

¹⁶ NHK 「100分 de 名著 古事記 歴史は一つではない」 2013年9月水曜日 11:00-11:25、11:00-11:25_ออกอากาศทั่วประเทศทุกวันพุธเดือนกันยายน 2013 เป็นเวลา 5 ครั้ง และจัดพิมพ์หนังสืออ่านประกอบรายการในชื่อเรื่องเดียวกันเผยแพร่วันที่ 1 กันยายน 2013

เล่าเรื่องปลอบขวัญผู้ถูกรบครองซึ่งหมายถึงชนชาติอื่นๆ ที่ควรรวมกับราชวงศ์ยะมะโตะ เสน่ห์ของ *โคะจิกิ* ไม่ใช่การสรรเสริญจักรพรรดิ ในต้นฉบับ*โคะจิกิ*ไม่มีคำว่า “Nihon” ในขณะที่*นิฮอนโอะเกะกิ*มีหลายร้อยครั้ง คำว่า “กิกิ” (Kiki)¹⁷ เป็นแนวคิดที่ถูกสร้างขึ้นมาภายหลังและนำมาใช้ทางการเมือง ทั้งที่เป็นวรรณกรรมสองเรื่องที่ยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน แก่นหลักของ *โคะจิกิ* อยู่ที่การเขียนสิ่งที่เล่า (Monogatari o kataru) แต่ *นิฮอนโอะเกะกิ* คือการบันทึกประวัติศาสตร์ (โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับจักรพรรดิ) มีฐานะเป็นหนึ่งในนักวิชาการวรรณกรรมโบราณของญี่ปุ่น ที่ได้พยายามรณรงค์การลบภาพความเชื่อมโยงระหว่าง *โคะจิกิ* กับสงครามโลกครั้งที่สองมาตลอด และได้สร้างสรรค์ผลงาน “*โคะจิกิฉบับภาษาพูด*” (Kougoyakukojiki, Bungeishunjuu 2002) ซึ่งทำให้ความนิยมตำนานเทพแพร่หลายอย่างมากในปัจจุบันด้วย

โยะฉินโตะ (Yoshindo, 2012) กรรมการสมาคมนักวิจัยโคะจิกิ (Kojikigakkairiji) กล่าวสรุปในงานสัมมนา “เส้นทางความเป็นมาของโคะจิกิ” ที่พิพิธภัณฑ์แห่งชาติระบุว่า “การวิจัยเกี่ยวกับโคะจิกิในยุคหลังมีรากฐานมาจาก *โคะจิกิเด็น* ในสมัยที่ต้องสร้างจิตสำนึกความเป็นชาติ เมื่อผู้คนต้องคิดทบทวนถึงอัตลักษณ์ของตน การค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชาติตนมีความสำคัญ โคะจิกิเด็นถูกจัดให้เป็นศูนย์กลางการวิจัยเหล่านั้น ตั้งแต่การควบคุมหนังสือเรียนของ GHQ หลังสงคราม พลิกสถานการณ์ให้เห็นถึงอุดมการณ์รักชาติที่รุนแรงเกินไป (Ikisugitakokkashugi) ก่อนสงคราม ทั้ง*โคะจิกิ* และ*นิฮอนโอะเกะกิ*กลายเป็นวรรณคดีโบราณที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ แต่กระนั้น นักวิจัยต่างนำเสนอว่าโคะจิกิอยู่ในงานประเภทวรรณกรรมและเทพปกรณัมศาสตร์ (shinwagaku) ไม่ใช่ประวัติศาสตร์สมาคมนักวิจัยโคะจิกิได้ตั้งขึ้นตั้งแต่หลังการลงนามในสนธิสัญญาซานฟรานซิสโก มีการวิจัยเพื่อส่งเสริมการอ่านโคะจิกิตลอดมาจนถึงปัจจุบัน”¹⁸

ดังได้กล่าวแล้วว่าช่วงก่อนและระหว่างสงครามนั้น รัฐบาลพยายามสร้างอุดมการณ์ความรักชาติและเทิดทูนจักรพรรดิโดยสอดแทรกเรื่องอ่านและตำนานเกี่ยวกับวีรบุรุษผู้พลีชีพเพื่อชาติ รวมทั้งตำนานเทพที่แสดงความยิ่งใหญ่และอำนาจอันชอบธรรมในฐานะทายาทแห่งเทพสวรรค์ของจักรพรรดิ ในการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น เยาวชนถูกปลูกใจให้รักชาติและเข้าร่วมสงครามด้วยศรัทธาต่อจักรพรรดิด้วยหนังสือเรียนที่ควบคุมโดยรัฐบาลนิยมทหาร หลังสงคราม การสอนประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นในหนังสือเรียนช่วงก่อนและระหว่างสงครามถูกปรับปรุงใหม่ทั้งหมด ตำนานเทพใน *โคะจิกิ* ถูกต่อต้านไปด้วยเนื่องจากถูกมองว่ามีส่วนในการปลูกฝังแนวคิดรักชาติสุดโต่งและจักรพรรดิเป็นศูนย์กลางการปกครองที่คนในชาติต้องเทิดทูน แต่จากประวัติการวิจัยและนำเสนอผลงาน รวมถึงการเล่าใหม่ของนักวิจัยและนักเขียนจำนวนมากนับแต่สงครามยุติทำให้เห็นว่า นักวิจัยได้พยายามมาตลอดที่จะถ่ายทอดความสำคัญของตำนานเทพในวรรณกรรม โดยแยก*โคะจิกิ* ออกจากการเหมารวมกับ*นิฮอนโอะเกะกิ* ซึ่งเป็นตำราประวัติศาสตร์ ตำนานเทพควรถูกมองว่าเป็นตำนานที่เล่าต่อมาแต่โบราณควรนำมาใช้เพื่อการเรียนรู้ประวัติวัฒนธรรมด้วย ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ทางการเมืองเพียงอย่างเดียวเหมือนสมัยก่อนสงคราม

¹⁷ 記紀神話 หมายถึงตำนานเทพในโคะจิกิและนิฮอนโอะเกะกิ ki(記) ตัวแรกเป็นอักษรตัวสุดท้ายของโคะจิกิ หมายความว่า การเขียนหรือหนังสือ ki(記) ตัวที่สองเป็นอักษรตัวสุดท้ายของนิฮอนโอะเกะกิ หมายความว่าบันทึกประวัติศาสตร์ พงศาวดาร

¹⁸ あらし よしんど／國學院大學神道文化学部教授、古事記学会理事（2012）特別陣列『古事記の歩んできた道—古事記撰録—三〇〇年—』、奈良国立博物館、古事記学会

กระแส Kojiki Boom ในศตวรรษที่ 21

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า ตำนานเทพ โดยเฉพาะโคะจิกิถูกนำมาเล่าใหม่ในรูปแบบต่างๆ ฮิซะชิ (Hisashi, 2005) กล่าวถึง “โคะจิกิฉบับภาษาพูด” ของมิอุระ ชูเกะยุกิว่า “เมื่อผมคิดจะเขียนโคะจิกิที่อ่านง่ายสำหรับผู้ที่ไม่เคยรู้มาก่อน ก็ปรากฏว่ามีหนังสือโคะจิกิฉบับภาษาพูดของมิอุระพิมพ์ออกสู่ท้องตลาด ผมรู้สึกก้ำกึ่งระหว่าง “รอแบบนี้มาตลอด” กับ “โดนแซงหน้าเสียแล้ว” ยิ่งผลงานชิ้นนี้ขายดิบขายดีผิดคาดแบบนี้ทำให้เห็นว่าผู้คนทั่วไปจำนวนมากสนใจในโคะจิกิอยู่แล้ว ถ้ามีโอกาสก็อยากอ่าน ผมจึงเขียนหนังสือที่เน้นการอ่านโคะจิกิต้นฉบับในลักษณะการบรรยายในชั้นเรียนนี้ขึ้น”¹⁹ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงโคะจิกิฉบับภาษาพูดในเว็บไซต์แนะนำหนังสือมากมาย เป็นที่ยอมรับกันว่าการใช้กลวิธีเล่าแบบคำพูดของชายชรานี้เป็นแนวคิดใหม่ที่สร้างสรรค์ให้อ่านโคะจิกิได้สนุกขึ้น

โคโตะชิ ทะกะมิทซุ (Kounoshi Takamitsu) กล่าวในบทส่งท้ายของ “โคะจิกิ ชุดวรรณคดีโบราณอ่านใหม่ในศตวรรษที่ 21” ถึงความสนุกของโคะจิกิว่า “โคะจิกิเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับโลกของจักรพรรดิ ไม่ว่าจะป็นจักรพรรดิจิมมูผู้สร้างอาณาจักรยะมะโตะให้เป็นปึกแผ่น ยะมะโตะทะเกะรุ ผู้เคร่งครัดในคำสั่งของจักรพรรดิ และเดินทางไปในดินแดนต่างๆ จักรพรรดินินโตะกุและจักรพรรดิองค์อื่นๆ ที่มีบทบาทในการสืบสานความมั่นคงของโลกที่ปกครองดูแลต่อกันมาความสนุกของโคะจิกิอยู่ที่เรื่องเล่าเกี่ยวกับโลกของจักรพรรดิโดยรวม”²⁰ โคโตะชิเป็นนักวิจัยอีกคนหนึ่งทีวิเคราะห์ทั้งนิฮอนโอะกิโคะจิกิและโคะจิกิเดินอย่างลึกซึ้งในเชิงประวัติศาสตร์และอักษรโบราณ เขามักจะเน้นเสมอในการเผยแพร่ผลงานวิชาการว่า ตำนานเทพคือเรื่องเล่า แม้จะมีบางส่วนที่พยายามถ่ายทอดความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ก็ตาม

นะกะนิชิ เทะรุมาซะ (Nakanishi Terumasa) และทะกะโมะริ อะกิโนะริ (Takamori Ainori) ร่วมกันเขียนหนังสือชื่อ “หากเข้าใจตำนานเทพก็จะเข้าใจคนญี่ปุ่น โคะจิกิทำให้ญี่ปุ่นแข็งแกร่งขึ้น” สรุปจากคำนำได้ว่า “ตำนานเทพเป็นสิ่งยิ่งใหญ่ที่ถูกลืมไปหลังสงคราม การศึกษาหลังสงครามไม่ได้ให้เด็กๆ รุ่นหลังได้เรียนรู้ทั้งโคะจิกิและนิฮอนโอะกิ เรื่องนี้เป็นความสูญเสียยิ่งใหญ่ของญี่ปุ่น เพราะไม่ใช่แค่วัฒนธรรมญี่ปุ่นเท่านั้น ในตำนานเทพมี “ต้นกำเนิด” ที่สืบทอดความเป็นประเทศญี่ปุ่นและชาวญี่ปุ่นต่อมา ในยุคที่ญี่ปุ่นอ่อนแอลงอย่างทุกวันนี้ อันดับแรกที่สำคัญมากสำหรับชาวญี่ปุ่นคือ “การเข้าใจความเป็นคนญี่ปุ่น” ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างคามเข้มแข็งและกระตือรือร้นแก่ตนเอง เมื่อคนแต่ละคนมีความผูกพันกัน อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมที่สงบสุข ก่อให้เกิดการทำงานและดำรงชีวิตอย่างสร้างสรรค์ การทบทวนเพื่อทำความเข้าใจตำนานเทพญี่ปุ่นคือก้าวแห่งความภาคภูมิใจ ในหนทางสู่ความเป็นญี่ปุ่นที่เข้มแข็ง”²¹ ลักษณะการแนะนำให้อ่านโคะจิกิในหนังสือเล่มนี้ เห็น

¹⁹ 山田永 (2005) 『「作品」として読む古事記講義』藤原書店、pp270-271

²⁰ 神野志隆光 (2001) 『21世紀によむ古典1古事記』第3刷2005年「あとがき『古事記』のおもしろさ」、ポプラ社、pp198-200

²¹ 中西輝政、高森明勅(2012) 『神話がわかれば「日本人」がわかる 古事記は日本を強くする』、徳間書店、pp3-7

ได้ว่าผู้เขียนทั้งสองให้ความสำคัญกับความเชื่อที่ชาวญี่ปุ่นมีแต่โบราณ อยากรส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่พยายามเรียนรู้เรื่องราวของประเทศตนเพื่อทำความเข้าใจและหาความเป็นตัวตนขึ้นใหม่ และเชื่อว่าการมีสิ่งยึดถือเหมือนมีศาสนาให้ยึดเหนี่ยวจิตใจจะช่วยให้เป็นกำลังใจในการดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่ได้

หนังสือชุด “สนุกจนนอนไม่หลับ กับโคะจิกิ” (NemurenaihodoomoshiroiKojiki) โดย ยูระ ยะโยะอิ (Yura Yayoi) เป็นหนังสือพอกเก็ตบุ๊กที่อ่านง่าย เป็นที่นิยมโดยทำยอดขายเฉลี่ยทั้งชุดเกิน 1,100,000 เล่มเมื่อเดือน ต.ค.2013²² สำนักพิมพ์มิคะซะ (MikasaShobou) เจ้าของลิขสิทธิ์ยังนำมาพิมพ์จำหน่ายในรูปแบบของ e-book และติดอันดับหนึ่งในสิบหนังสืออีบุ๊กขายดีของโอซะมะะบุโนโกะในปี 2012 และติดอันดับอีบุ๊กที่อ่านทางโทรศัพท์มือถืออันดับ10 ในเดือนก.ย.ปี 2013²³ คำวิจารณ์จากผู้อ่านส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าเดิมเคยมีภาพพจน์ว่าวรรณคดีโบราณซึ่งใช้ภาษาเก่าแก่นั้นยาก แต่เมื่อได้อ่านฉบับอ่านง่ายนี้แล้วรู้สึกว้าโคะจิกิสนุกกว่าที่เคยคิด

โคะจิกิฉบับการ์ตูนนั้นมีตีพิมพ์มากมาย ที่เป็นที่กล่าวถึงอย่างมากคือผลงานของโคโนะฟูมิโยะ (KounoFumiyo) คือ “ลายเส้นปากกาถูกลิ้นโคะจิกิ 1-3” (Boorupenkojiki 1-3, Heibonsha) เฉพาะเล่ม 1 พิมพ์ครั้งแรกพ.ศ. 2012 ได้รับการตอบรับจากผู้อ่านอย่างดีขนาดที่มีการพิมพ์ครั้งที่ 3 ในเดือนส.ค.ปีเดียวกัน ลักษณะพิเศษของโคะจิกิฉบับนี้คือนักเขียนนำเนื้อความที่เป็นภาษาโบราณจากโคะจิกิฉบับดั้งเดิมมาใส่ในภาพการ์ตูนที่วาดเป็นลายเส้นปากกาถูกลิ้น ผู้อ่านสามารถอ่านได้เข้าใจแม้ไม่มีการแปลเป็นภาษาปัจจุบันหรือแต่งเติมเสริมคำพูดใหม่ใดๆ (ภาพประกอบ 2)

ยะมะโตะ ทะเกะรุ (Yamato Takeru) เป็นเรื่องราวตอนหนึ่งในตำนานเทพ ปรากฏในทั้งโคะจิกิและนิฮอนโอะกิ ตามตำนานเล่าว่าเขาเป็นพระโอรสของจักรพรรดิเกะอิโกะ (KeikouTennou, องค์ที่ 12) เป็นเรื่องการผจญภัยของวีรบุรุษผู้กล้าหาญที่ต้องเดินทางไกลไปสู้รบกับศัตรูต่างเมือง และต้องพบกับจุดจบระหว่างทางกลับร่างของเขากลายเป็นหงส์ขาวบินกลับสู่บ้านเกิดเมืองนอน เมื่อเดือนมิ.ย.ปี 2012 คณะแสดงซุเปอร์คาบุกิ²⁴ นำ

²²ข้อมูลจากคำโปรยหน้าปกหนังสือ “NemurenaihodoomoshiroiKojiki, Oosamabunko 2013”

²³สำรวจและจัดอันดับโดย http://k-tai.impress.co.jp/docs/ranking/galapagos_ranking/20130924_616541.html

²⁴การแสดงละครคาบุกิ เป็นการแสดงสดบนเวทีรูปแบบละครเพลง มีทั้งการร้องและรำ เป็นศิลปะการแสดงญี่ปุ่นที่ถ่ายทอดมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 “Super Kabuki” เป็นการพัฒนากการแสดงคาบุกิให้มีความทันสมัยขึ้น ริเริ่มโดย อิซึกะวะ เอ็น โนะซุเกะ รุ่นที่ 3 ในค.ศ.1986 โดยใส่ดนตรีและเนื้อร้องสมัยใหม่ เพิ่มเทคนิคพิเศษเช่น แสง สี เสียง แบบละครเวทีสมัยใหม่ ประกอบการแสดง ซุเปอร์คาบุกิเรื่องแรกคือ “ยะมะโตะทะเกะรุ”

โดยอิชิกะวะ เอ็นโนะซุกะ รุ่นที่ 4 (Ichikawa Ennosuke 4 daime) นำบทละครเขียนโดยนักวิชาการชื่ออุเมะฮะระ ทะกะเอมิ (Umehara Takeshi) มาแสดงเป็นละครคาบูกิที่ทันสมัย ได้รับความนิยมท่วมท้นจนมีการผลิตเป็นภาพยนตร์คาบูกิ ออกฉายในโรงภาพยนตร์เมื่อเดือนก.ย.ปี 2013 (ภาพประกอบ 3)²⁵ เรื่องเล่าใหม่ในรูปแบบของการแสดงคาบูกินี้ นอกจากฉากการต่อสู้ที่ตระการตาแล้ว ยังมีฉากที่ทำให้ผู้ชมซาบซึ้งคือตอนที่ยะมะโตะ ทะกะรุคร่ำครวญว่าไม่เคยได้รับการยอมรับจากพระบิดาเลย ทั้งที่ตนปฏิบัติตามคำสั่งมาตลอด ในบั้นปลายชีวิตยังอยากกลับไปบ้านเกิดแต่ก็ไม่มีโอกาส เนื้อหาที่ถ่ายทอดใหม่นี้ แตกต่างจากยะมะโตะทะกะรุในนิฮอนโอะกิ และในหนังสือเรียนสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งมีเนื้อหาหยั่งย่องวีรกรรมและการยอมอุทิศตนเพื่อจักรพรรดิ จักรพรรดิที่ซูเปอร์คาบูกิถ่ายทอดนี้คือภาพของพ่อที่ไม่เข้าใจลูก และการยอมทำตามคำสั่งแม้จะน้อยเนื้อต่ำใจนั้น เป็นการกระทำที่ยะมะโตะทะกะรุทำเพื่อแสดงความกตัญญูต่อพ่อ

นอกจากการนำเสนอผลงานทางวิชาการและการนำตำนานเทพมาเขียนใหม่ของนักวิจัยและนักเขียน ทำให้ตำนานเทพญี่ปุ่นได้รับการเผยแพร่สู่วงกว้าง ผู้คนทั่วไปทั้งเด็กและผู้ใหญ่ให้ความสนใจจนกล่าวได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ “โคะจิกิ บูม” ในศตวรรษที่ 21 นอกจากนั้น จากการลงพื้นที่วิจัยในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับตำนานเทพญี่ปุ่น พบว่าคนในพื้นที่มีส่วนร่วมอย่างมากในการเผยแพร่ความรู้และความสำคัญของตำนานเทพ มีการรวมกลุ่มมัคคุเทศน์อาสาสมัครของจังหวัดมิยะสะกิโดยรัฐบาลจังหวัดได้จัดอบรมเป็นประจำ²⁶ การเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางอินเทอร์เน็ต หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กที่ศาลเจ้าชินโตจัดพิมพ์แจกปีเมื่อเด็กๆ มาทำพิธีอวยพรอายุครบ 3-5-7 ปี ในแหล่งท่องเที่ยวเองก็มีป้ายเล่าตำนานเทพตั้งไว้ด้วย ทำให้ชาวญี่ปุ่นเองได้รู้เรื่องราวในตำนานที่เล่าขานมาแต่โบราณของท้องถิ่น เกิดความสนุกในการท่องเที่ยวยิ่งขึ้น การเดินทางไปมัสการศาลเจ้าหรือร่วมงานเทศกาลซึ่งเป็นประเพณีที่ทำกันมานานของคนในท้องถิ่นเริ่มแพร่หลายสู่คนในท้องถิ่นอื่น กล่าวได้ว่าการนำตำนานเทพญี่ปุ่นมาใช้ในด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองโคะจิกิครบรอบ 1300 ปี (ค.ศ.2012) มีส่วนอย่างมากที่ทำให้เกิดกระแสนิยมตำนานเทพขึ้น

²⁵จากข่าวประชาสัมพันธ์ของบริษัทผลิตภาพยนตร์โชมิกู <http://www.shochiku.co.jp/cinemakabuki/lineup/22/25> จากข่าวประชาสัมพันธ์ของบริษัทผลิตภาพยนตร์โชมิกู <http://www.shochiku.co.jp/cinemakabuki/lineup/22/>

บทสรุป

ตำนานเทพญี่ปุ่น เกิดจากความหลากหลายของการเล่าขานตำนานที่คนโบราณถ่ายทอดต่อกันมาในแต่ละท้องถิ่น เมื่อเกิดการรวมตำนานเข้าเป็นหนึ่งเดียวในยุคเริ่มแรกคือการเรียบเรียงเป็นงานเขียนสองเรื่องคือ *โคะจิกิ* และ *นิฮนโอะกิ* เพื่อให้คนหลากหลายชนเผ่ามีความเป็นอันหนึ่งเดียวกัน ภายใต้ความชอบธรรมในการปกครองบ้านเมืองของจักรพรรดิ ตำนานเทพจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความมั่นคงของอาณาจักรยะมะโตะ

เมื่องานเขียนทั้งสองถูกนำมาเรียกรวมว่า “กิกิ” เป็นการให้ความน่าเชื่อถือเชิงประวัติศาสตร์ของ *นิฮนโอะกิ* ผสมผสานกับความเป็นเรื่องเล่าที่อ่านสนุกสำหรับคนทั่วไปของ *โคะจิกิ* ทำให้ตำนานเทพถูกมองว่าสนุกและมีสาระ เหมาะกับการบรรจุไว้ในหนังสือเรียนและเป็นเรื่องอ่านเพื่อปลุกใจเยาวชน การเผยแพร่ตำนานเทพในยุคก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองเป็นไปตามนโยบายสร้างอุดมการณ์รักชาติด้วยภาพความงามของการทหารและการสรรเสริญจักรพรรดิ กล่าวได้ว่าเป็นการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนญี่ปุ่นอีกครั้งเพื่อเป้าหมายคือการสงคราม ด้วยเหตุนี้ หลังสงครามอันเจ็บปวดสิ้นสุดลง ตำนานเทพจึงถูกปฏิเสธและต่อต้านพร้อมกับระบบการรวมอำนาจในการบริหารประเทศไว้ที่จักรพรรดิ จักรพรรดิหลังสงครามมีฐานะเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น ไม่ใช่ศูนย์กลางของรัฐบาลกลางผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองประเทศเหมือนก่อนสงครามยุติ

หลังจากผ่านพ้นการควบคุมการบริหารประเทศและจัดการการศึกษาที่ญี่ปุ่นตกอยู่ภายใต้ความดูแลของสหรัฐอเมริกาแล้ว นักวิชาการยังคงศึกษาและนำเสนอตำนานเทพญี่ปุ่นในรูปแบบที่สะท้อนความเป็นวรรณกรรมและวัฒนธรรมโบราณที่ทรงคุณค่า มีการเผยแพร่เป็นวรรณกรรมอ่านง่ายสำหรับคนทั่วไป *โคะจิกิ* ฉบับที่เขียนใหม่ในรูปแบบต่างๆ พิมพ์จำหน่ายอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวและการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในการเฉลิมฉลองโคะจิกิครบรอบ 1300 ปี (ค.ศ.2012) แสดงให้เห็นความกระตือรือร้นที่จะผลักดันให้คนรุ่นใหม่ค้นหาความเป็นตัวตน กระแสโคะจิกิบูมในศตวรรษที่ 21 อาจเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ชาวญี่ปุ่นปัจจุบันมีความสนใจในการอ่านตำนานเทพญี่ปุ่นใหม่ เพื่อให้เข้าใจในต้นกำเนิดหรือที่มาของรากเหง้าเผ่าพันธุ์ของตน หรือกล่าวได้ว่า *โคะจิกิ* ฉบับเล่าใหม่ในปัจจุบัน มีบทบาททางวัฒนธรรมในการเชื่อมโยงให้คนในชาติรู้สึกถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยมีความ

เชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติเหมือนกับที่บรรพบุรุษเคยศรัทธามาแต่โบราณ และรับรู้ถึงความหลากหลายทางเผ่าพันธุ์ที่มีการผสมผสานรวมเป็นชาติเดียวกันจนกลายเป็นประเทศญี่ปุ่นทุกวันนี้

จากการศึกษาในพื้นที่จริงเพื่อวิจัยการเผยแพร่ตำนานเทพญี่ปุ่น ณ จังหวัดโตเกียว มิยะนะะทตโตะริ นะระ และมิยะสะกิ นอกเหนือจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าตำนานเทพญี่ปุ่นในปัจจุบันเป็นสื่อที่ใช้สืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีความหลากหลายจากรุ่นสู่รุ่น ปลูกฝังสำนึกในความเป็นชาวญี่ปุ่นที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน มีตำนานเทพที่เป็นลายลักษณ์อักษรเล่าเรื่องที่มีความเชื่อมโยงกับสถานที่ที่มีจริง สร้างความหมายให้คนญี่ปุ่นรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่นตำนานเทพญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องถูกนำมาใช้เพื่อปลูกใจให้ก่อสงครามเหมือนในอดีตอีก แต่ยังคงมีบทบาททางวัฒนธรรมที่ทำให้คนญี่ปุ่นดำรงชีวิตโดยมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจคือความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในธรรมชาติรอบตัว รวมทั้งการมีประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับเทพเจ้าที่ถูกถ่ายทอดมาแต่โบราณผู้วิจัยเชื่อว่าความสำคัญของตำนานเทพญี่ปุ่นในปัจจุบันคือเป็นเหมือนเครื่องยืนยันความเป็นคนชาติเดียวกันของชาวญี่ปุ่น ขณะที่สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ชาวญี่ปุ่นยังให้ความสนใจศึกษา

ภาพประกอบ 1 Miura Sukeyuki

ภาพประกอบ 2 Boorupenjojiki, KounoChiyo (2012)

ภาพประกอบ 3

Super Kabuki “Yamato Takeru” (2013)โปสเตอร์
 ภาพยนตร์คาบูกิ <http://www.shochiku.co.jp/cinemakabuki/lineup/22/>

ภาพประกอบ 4

เคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ จ.มียะสะกิ

ภาพประกอบ5 Myth Expo in Shimane (2012)

บรรณานุกรม

- ชะโยะโกะ, ฮะระนะงะ. (2556, 9-10 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ภัทรอร พิพัฒน์กุล ที่จังหวัดมียะสะกิ “ฉินวะโนะทะบิ” (Shinwa No Tabi).
- ชูเกะยุกิ, มิอูระ. (2556, 23 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย ภัทรอร พิพัฒน์กุล ที่ห้องวิจัย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยริชโซ (Risshou University) โตเกียว.
- Hisashi, Yamada. (2005). 山田永『「作品」として読む古事記講義』藤原書店
- Masaaki, Ueda. (1994). 上田正昭『日本の神話を考える』小学館、2001 第3刷
- Sukeyuki, Miura. (2002). 三浦佑之『口語訳 古事記（完全版）』文芸春秋
- Takamitsu, Kounoshi. (2001). 神野志隆光『21世紀によむ古典1 古事記』第3刷 2005年「あとがき『古事記』のおもしろさ」、ポプラ社
- Takashi, Kudou. (2006). 工藤隆『古事記の起源』中央公論新社
- Takeshi, Matsumae. (1976). 松前健『出雲神話』講談社
- Tanada, Mayumi. (2013). 古事記』の教材化に関する考察』広島大学大学. Retrieved Dec. 2013. From http://ci.nii.ac.jp/els/110006283310.pdf?id=ART0008301939&type=pdf&lang=jp&host=cinii&order_no=&ppv_type=0&lang_sw=&no=1283807550&cp=.
- Terumasa, Nakanishi; & Ainori, Takamori. (2012). 中西輝政、高森明勅『神話がわかれば「日本人」がわかる 古事記は日本を強くする』、徳間書店
- Yoshindo, Arashi. (2012). あらし よしんど／國學院大學神道文化学部教授、古事記学会理事 (2012) 特別陣列『古事記の歩んできた道—古事記撰録—三〇〇年—』、奈良国立博物館、古事記学会